

De getrouwe paarde-meester, ofte een verhaal van alle de voornaamste en geaprobeerde secreten ten opsicht van 't genezen van paarden

<https://hdl.handle.net/1874/31838>

GETROUWE
PAARDE-MEESTER,

Ofte

Een verhaal van alle de voor-
naamste en geapprobeerde
secreten ten opzicht van
't genezen van

PAARDEN:

Welke

*de Autheur noit uitgegeven, maar in
zjne eigen borst verborgen gehouden
heeft; en waar in de Roem van
zjn gantsche Practijk
bestondt.*

Amsterdam, by ABRAHAM WOLFGANG, op 't
Rokin by de Beurs, in 't Geloof, A°. 1675.

DE GETROUWE
PAARDE-MEESTER.

Wat in de Verkiezinge van Paarden t' aanmerken zy, en waar toe dienstigh.

DE hooghste en voornaamste eere van een rechtschapen dienstigh Ruyter, bestaat hier in, dat hy goede kennis hebbe van Paarden bequaam tot zijn dienst te verkiezen; waar van de gevoeghlijkste en kortste wegh is, te weten: van wat geslachte en gestalte de Paarden behoorden te zijn; want dit gaat vast, dat het climaat, de hitte en koude, tot de goede ghestalte van een Paart vry veel vermoogen.

Wat aangaat, de verkiefinge van Paarden aan hun gestalte en proportie; aan hun colour en complexien, en aan hun uiterlijke ken-tekenen; daar heb ik in mijn vorige boeken wijdtloopigh genoeg van geschreven; niet van meening zijnde het selve hier te herhaalen: alsoo ik in dit Tractaat niet beschrijven zal, dan het ver-

borgenste mijns herten; dingen die gewis en voor goet gekeurt zijn.

Om dan te komen tot de verkiezinge van Paarden: ten aansien van hun geslachte, opqueeking en Climaat: begeert gy een Paart tot uwen eigen dienst ofte tot den oorlogh bequaam, dan zijn dese de beste, te weten:

de Naapelse,
de Sardinische, &c.
d'Almanische,
de Franse.

ofte die een bastart slag, van eenige der voornoemde zijn; ofte die uit een wel proportioneerde Engelse Merry geteelt zijn.

Begeert gyse snell ter loop, en tot uwen dienst, kiest dan

d'Arabische
Barbaarische
Spaansche
Grieksche,

ofte een bastard-slag hier van; ofte uit onse beste Engelse Merryen voort geteelt.

Begeert gyse die u op de reyze niet en moogen belwijcken, kiest dan

Engelse,
Hongarisse,

Sweed-

| Sweedse,
Poolse,
Yerfe.

Begeert gy last-draagende Paarden :
kiefte uit

*Vlaanderen ofte
Vrieslandt.*

ofte enige uit Nederlandt, het zy datse
van een bastaart-slagh zijn, ofte uit En-
gelse voort-geteelt; en dese zijn zeer goet
en bequaam voor een karòs, koets, waa-
gen ofte slee te gaan.

*Waar uit d'invendighe Siekten en
Accidenten, die de Paarden over
komen, ontstaan.*

De Siekten zijn veslerley, ontstaan-
de ook uit verscheyden oorsaaken, en
hebben haare onderscheydentlike kèn-te-
kenen en verscheyden remedien, volgens
d'aanwysinge mijner boecken: maar om
tot de naaste genees-middelen der Paar-
den te komen, laat my u raaden dese
weynige aanmerkingen in acht te willen
nemen.

Voor eerst te gedenken, dat alle Paar-

de-ziekten ontstaan, ofte uit verhittinge, door al te langdurigen en geweldigen arbeydt veroorzaackt; als wanneer het vet in 't lijff smelt, het herte geperst; het levendigh bloet naar buyten gedreven wort, en de ruyme sweet en mondtgaaten van 't herte soo verstoppt zijn, dat de geesten tot hun eigen behoorlike plaatsen niet en kunnen weder keren, maar over hoop liggen en versterven.

Ofte anders door koude; in de selve voor, of na den arbeydt, niet na behooren waar te nemen: als wanneer het hooft ontstelt is, de oogen smerten, het uyterste van de tong geswollen is, de longen kitteling en on-gemak lijden, van wegen de neder-sinckende vochtigheit; veroorzaakende het hoesten; en dat de neusgaaten geduurigh vuyle en verrotte materie uit werpen.

Ofte andersints door een overlaadinge van de Maagh; met, ofte al te veel te eten; ofte door al te weynigh van 't geene goet is; ofte met iets te geven dat ongesondt is. Het eerste verderft de Maag, benauwt het herte, en doet de vuyle dampen op stijgen naar 't hooft, waar door
duy-

duyfelingh, dolligheit, en andere doodelikke Siekten worden veroorzaakt. Het twede doet het bloet verrotten en verderft alle het voedsel, waar uit de geluwe ontstaat, (en andere diergelijke besmettelijke Siekten) welke verftikkende het herte, haar over het gantsche lijf verspreydt en jeder faculteit en lidmaat ontstelt.

Ofte eyndlijk, door Accidenten, als wanneer een Paart aan sijn lijf ofte aan enigh ander levendigh en gevaarlik deel swaerlijk wort gequetst: waar door de Natuur soo geoffenseert wort, dat het Paart een algemeene Siekte over komt, welke niet voorgekomen zijnde een schielike doot na sich sleept: en dese Siekten worden accidentele ofte toevallige koortsen genoemt; want so gy daar op let, sult gy bevinden dat het Paart altemet zittert en beeft; nu sweet, dan koudt is, en dan wederom heet. Aldus siet men datter vierderley oorfaecken der Paarde-Siekten zijn: te weten, hitte, koude, overladinge van spijsze, en accidenten.

*De ken-teekenen van inwendige
Siekten.*

OM nu de rechte ken-tekenen der ziekten te weten: indien het voort komt uit de eerste oorzaak, namentlijk hitte: dan zijn dit de tekenen. I. een dodderigh gesicht, een gefwel der leden, loop in 't lijf in 't begin van de Siekte, en op het laatste droogte ofte hardt lyvigheyt: kort-aamigheyt, hitte, en een walginge ofte afkeerigheyt van te eeten.

Indien spruytende uit de tweede oorzaak, te weten koude; dan zijn dit de ken-tekenen: een dodderigh wezen, en ofte slaaperige ofte toegeslotene oogen, harde buylen ofte groote puyften tusschen de kaaken en de wortelen van de tong, en altemet een hardt gefwel van de kaaken tot opwaarts aan d'uiterste eynden van het oor: een verrot en vochtige hoest; het Paart gedurigh na het hoesten enigh losse, vuyle phlegmatijke humeur in zijn mondt kaeuwende; 't welck ten deele wel geen quaa teken is, alsoo 't een bewijs is van een verrotte koude onlangs eerst gekregen, en die haast te verdrijven is: daar in het te-

gen-

gendeel helder en hol te hoefden en daar op niet te kaeuwen, een teken is van een drooge en langdurige koude, die diep gewortelt zijnde, swaar te genesen is. Eyndlijk, het lijf sal hem in vallen, en als hy drinkt sal hem het water de neusgaaten uit loopen, en de oogen sullen hem alrijt vol etter zijn en loopen, het hayr ruigh zijn en over endt staan.

Ontstaat het uit overlast van kost en drank, 't zy natuurlijk ofte on-natuurlijk, daar van zijn dit de tekenen: I. on-lustigheydt ofte swaarhoofdigheydt en een doderigh gesicht, en dat soo geweldigh dat het Paart zijn hoest nauwlijks van de krib kan op heffen, een dompigh en doncker oog, een waggelende en heen en weer slingerende gang ofte tredt, ende (zoo de Siekte diep gewortelt zy) kribbige en dollen geesten, als te bijten in de krib en na de gene die omtrent hem komen, somtijts na zich zelven, en sijn hoest te slaan tegens de muur, plancken ofte grondt, &c. Maar indien de Siekte soo zeer in de hersenen niet en heerscht, maar dat het herte inwendigh daar meer me beset is; als dan zijn de tekenen hier van, dat

het wit van d'oogen geel is, en het binnenste van de boven en onder lippen; en (soo de Siekte verre gekomen zy) dan is de geluwe over den gantschen huydt, een gedurige flaeuwe sweet, en een lust om veel eer te leggen als te staan, en daaren-boven een onlust en afkeerigheyt tot eten, zijnde het algemeen teken van alle Paarde-Siekten.

Eyndelijk spruitende uit de vierde oorsaack, zijnde Accidenten: soo zijn de tekenen daar van een verbaast en onrustig lijf, somtijts achter aan d'ooren sweetende en in het dikte van sijn billen achter de voor-schouwenen tegens het herte; altemet een bevinge over het gantsche lijf, en somtijts dat de levendige deelen gloeyen en branden, en de slaap van 't hoofd tegens het herte aan het binnenste van de voorste beenen naast aan 't lijf, en aan 't binnenste van d'achterste dyen dicht aan 't lijf; De mondt is hem ook heet en droog en de Tong als wit beslaagen; eyndelijk, onlustigh doorgaans tot eten, maar vry dorstigh en genegen tot kouden drank; en schoon hy niet meer kan drinken, nochtans altijd genegen om de mondt in 't water te houden.

Hier

Hier hebt gy de vier oorfaaken der Siekten nevens der felver ken-tekenen.

Alfoo nu de Siekten schielijk en onverwacht op komen, en datter niemant, hoe kondigh dat hy oock zy, is, wiens Paart nu en dan van geen schielike Siekten overvallen wort; en schoon hy, na naarder overweging, reden kan geven van sodanige Siekte alle haar vertoont, niet te min al eerse de Natuur ten voorschijn heeft gebracht, was de Siekte voor sijn kennis verborgen; hierom sal ik de generaalfte en gewoonlikste ken-tekenen aanwijfen daar alle Siekten me vergeselschapt gaan: waar aan men kennen kan een genakende Siekten al eerse de levendige deelen aengetaft heeft, en alfoo de selve voor komen; ofte nu enigfins de selve al aangegrepen hebbende, hoe men de Natuur daar tegens versterken sal, en alfoo de besmettinge dooden al eerse tot enige hooghte van gevaar kome; ofte daar toe algeraakt zijnde, hoe men de heftigheit daar van fou kunnen temperen, en jeder deel en geeft tot haar eerste middelmaatige standt en gemaatigtheit herstellen.

Om dit nu gevoeghlijk te kunnen doen,

is 't hoognoedig goede kennis te hebben van de complexien, eygenschappen, gewoonten en conditien der Paarden; want soo draa als gy in enige der selver enige verandering gewaar wort, weest dan verzeekert datter een verandering in de gesontheit sal volgen, namentlijk dese:

Voor eerst in de Complexien der Paarden, die ik uit hun couleur en gesicht trekke; by aldien dat uw Paart sy van een schoon helder Appel-graeuw, wit, Wit-graeuw ofte van diergelijke couleur, en dat enige van dese colouren, van natuuren helder en klaar zijnde, doncker ofte beswalkt worden, ofte dat de witte hayren Sandachtigh en rootachtigh worden, soo is 't een teken van zeker on-natuurlik ontsteltenis in het Paart, en dat hy niet wel te pas is, en dat nu de teeringe ofte enige andere inwendige lichaamelike Siekten voor handen is.

Is het Paart git-swart van couleur, helder-bruyn, sonder vlasschen Maan ofte staert; van een helder castangie-couleur, &c. soo dese hayren komen te verschieten, gantsch tegens hun eygen natuur, te weten: van een swakker en slimmer gedaan-

daante, als van swart in een doncker of-
te geele couleur: de heldere Laurier-co-
leur in een wolkachtige, in een bleek en
Sandige couleur: de Bruyne in een Muys-
vaale couleur, &c. kome te veranderen,
dit zijn altemaal tekenen van inwendige
Siekten. En gelijk van dese coleuren is
verhaalt, soo oock van enige andere co-
leur hoedanigh datse ook zijn, indien
datse haar eygen rechtshapen naturen
komen te veranderen in een slimmer en
mismaakter complexie, namentlijk in een
on-natuurlike complexie en een Paart on-
eygen dit zijn gewisse tekenen van zee-
ker inwendige Siekte, daar het Paart of
mee gaat quijnen, ofte die anders nu op
het uit bersten staet; wilt dit derhalven
voor al onthouden dat de verandering
van gedachte coleuren on-natuurlik zy:
want dit staet t' aanmercken dat by al-
dien d'appel graeuw verwe in een helder-
graeuw, de swarte in een yser graeuw en
diergelijke komen te veranderen, dat dit
dan een natuurlike en geen on-natuur-
like verandering is, en gevolghlijk geen
teken van Siekte. Om derhalven niet be-
drogen te worden ofte enighfins in twij-

fel te staan, fiet wel toe dat gy grondige kennis krijgt van de rechtschapen colour en complexie van uw' Paart, 't welk gy best sult kunnen bespeuren, als hy op zijn weelderighst is en briesschende; als hy vol in het vleesch is, gladt, effen en blinkende van lijf: doch siende dese complexie ten deele ofte in 't geheel veranderen, fiet dan gedurigh enige Siekte te gemoedt.

Kondigh aldus geworden zijnde van de complexie van uw' Paart, bestaande in sijn colour, soo moet gy ook bondige kennis sien te krijgen van sijn gedaante ofte wezen en gesten: dies moet gy naeuw acht nemen op sijn gelaat en hoe hy zich in all' sijn doen en bewegingen aan stelt, soo wel binnen als buyten's huys, soo wel in 't speelen als rusten, soo wel in het eten als in sijn exercitie: letten moet gy op de frisheydt van sijn oogh: op het comportement van sijn Hooft en hals: welke sijn gramsteurige en welke sijn bevallige tekenen zijn: wanneer hy uit der-telheyt bijt en wanneer uit boosheit; en dese sult gy best gewaar worden in sijn eten, oeffening, speelen en dresserens; merkt

merkt gy dat enige van dese ken-tekenen schielijk komen te faelgeren en dat zijn gesten soo wacker, en frisch niet en zijn als gewoonlik, bedenkt u dan hoe gy u nevens hem gedragen hebt in 't stuk van hantering, voer te geven, te luchten, ofte ordineren: alsoo 'er on-getwijfelt ontsteltenis is en zieckte op handen, soo se niet voorgekomen wort.

Kondigh aldus geworden zijnde van de complexie en gedaante van uw' Paart: soo moet gy ook weten en merken verscheyden andere uitwendige en inwendige eigenschappen, alsoo u de selve het grootste licht en gesicht geven van zijn gesontheit en Siekte; en daarom sult gy voornaamlijk letten op zijn laaden en ontlaaden, dat is, op de manier van zijn eten en hoodanigh zijn afgang is.

In het eten; of het met goeden appetijt geschiede dan of het traaghlijk toe gaa; het eerste is een teken van gesontheit, het tweede van on-gesontheit. Is hy graag in 't eten dan sal hy neigen en voeder eysschen al eer het kome; soo wanneer hy den Stall-Knecht siet komen ofte dat men doende is om boonen te siften, Broot
te

tebrokken, &c. het selve sal hy blijmoedig en graagh naar sich nemen, het hoeft schuddende en andere tekenen van frisheit en blijdschap toonende, welke eygensenschappen na dat hysse gebruykt heeft soo hy die schielijk laet varen, en alsoo met onlust ete, 't is een groot teken van Sichte.

Gelijk in het eten, soo ook hoe hy sich tiert in het afgaan, ten aansien van de tijt, plaats, en den afgang selfs. Van wegen de tijt, of hy 't 's nachts beter doe dan over dagh; De plaats, of hy 't gevoeglijcker doe op stal, ofte buyten; by den toom hem geleydende, dan of gemonteert; of het sy voor de exercitie, dan een poos daar na, of voor de stall, dan op sommige gewoonlike plaatsfen onderwegen, ofte op de grondt daar gy hem exerceert. Eyndelijk wat den afgang selfs belangt, of se veel, dan weynig zy; indien veel, dan moet gy het exerceren staa-ken, en maken dat hy meer afgang krijg-ge; is 't weynigh, dan mooght gy met hem rennen na uw' wel gevallen. Ten anderen of d'afgang goet, dan quaat zy; en dat gebeurt door gaans na de kost is
die

die men hem geeft; is d'afgangh klaar, gebonden en bleek, daar witte korlen onder loopen, van gedaante als Spaanfe Zeep, dan is het gefont. Is de afgang fwart, foo is 't een teken van brant in 't lijf; Is se smeerigh van vervuyltheit; in dien root en hardt, een bewijs van hardtlijvigheit; foo bleek en ongebonden, van inwendige verkoutheyt.

Aldus acht genomen hebbende op d'excrementen, moet gy ook letten op d'urine van uw' Paart: van welke beyde ik genoeg in mijn voorige boeken heb gefchreven.

Gelijck men op dese hoedanigheden van laaden en ontlaaden te letten heeft, foo ook op zijn rusten en slaapen, te weten op zijn neder-liggen en opstaan, welke uren en tijt hy in beyde observeert, en hoe lang hy daar in continueert, en foo gy t'eniger tijt enige schielike ofte merklijke alteratie ofte verandering gewaar wort, weest dan vry verzekert van een genakende Siekte. Des gelijcks van enige andere particuliere hoedanigheit in uw' Paart (daar u op te letten staat in zijn gefontheyt) alsoo 't on-moghlik is de selve altemaal te verhaalen, merkt gy datse
hem

hem schielijk over komen, soo is 'er een Ziekte buyten twijfel op handen.

Gelijk men aldus letten moet op de complexien en eygenschappen van een Paart, soo ook op sijn natuurlijke gewoonten en conditien, en hoe hy hem tiert als hy frisch en best op sijn dreef is: want ik en kanse niet noemen alsoose meest spruijten uit verborgen inclinatie, ofte andersins uit toevallige begrijplikheden, welke metter tijd natuurlijke gewoonten worden; en soo enige van dese komen op te houden ofte t'ontbreken, 't is een gewisse Prognosticatie van ontsteltenis en Siekte.

Veel andere tekenen van Paarde-Siekten zijnder, als, de vracht niet te konnen lossen op de behoorlike tijd; niet bequaam te zijn tot het genereren; gedurigh schraal en maager te blijven daar men goe voedsel heeft, &c. Doch de selve zijn doorgaans soo wel bekend dattet onnoodigh is sulks hier op te halen; en dese tekenen alrede beschreven zijn genoegh tot onderrichting.

*Het genezen van allerley Hert of
Hoofst-Ziekte, en alle gemeene
inwendige Ziekte.*

IK ſal nu komen tot de geneſinge van deſe inwendige Ziekten, en al is het dat jeder beſonder Siekte haar beſonder genees-middel hebbe, gelijk als ik in mijn boeken heb aangewezen, ik ſalſe nochtans hier altemaal betrekken onder een verborgen, doch gewiſſe en gantsch onfeilbaar voor goet gekeurde methode, welke bevonden heb dat altijd wel gelukt heeft.

Soo wanneer gy uit de voor-verhaalde tekenen, enigh ander toeval ofte onderſindinge gewaar wort dat uw' Paart met inwendige Ziekte ſeer ſwaar geplaaght wort, uw' eerſte werk ſal zijn, dat gy hem aen den hals doet laeten en het eerſte bloet in een tinne-Kopjen ontſanght, 't welck in koudt water geſtelt zijnde, terſtont des ſelfs vuyligheyt en verrottinge ſal ontdekken: gy ſult dan het Paart rijklijk doen laeten tot dat het bloet verandere, en hierin moet gy niet
ka-

karigh noch fchroomachtig te werk gaan : want dit moet ghy weten dat alle innerlijke Paarde-Ziekten hun kracht alleen halen uit de verrottinge van bloet; en dit is de reden.

't Is zeker dat een Paart, boven alle andere fchepfelen, geen gal ofte natuurlijk vat heeft om de fchuymachtige en verrotte materie, fpruytende uit verdorven en gallachtigh bloet, in 't ontfangen: offe wort door den afgang, de humeuren, maatige exercitie en fweeten geloft; ofte andersins door on-maatige exercitie en geweldigen arbeydt. Door al te groote volheyt, door on-gefonde kost en een quaat dieet defe gallachtige verrotting vermeerderende en overvloeyende, verfpreydtfe haar van ftonden aan en in een oogenblick over het gantsche lijf loopende door een jeder aader, den huyl van couleur veranderende en alle d'uitelijke deelen geelmakende, infonderheit d'oogen en 't binnenfte der lippen; fich ook met het goe bloet vermengende en de fterkte en kracht daar van over hoop werpende, veroorzaaktfe een generale flaeuwte over 't gantsche lijf, en eyndelijk het herte

herte verftikkende, fo moet 'er nootfaaklijck volgen een fchielike en gewiffe fterfte; en hierom is het dat de Paarden foo haaftigh heen fterven, daar onse flechte Paarde-Meesters maar flechte reden van kunnen geven.

Maar om wederom tot onse propooft te komen: na dat gy rijkelijk bloet hebt afgetapt, en, na giffing, all' of ten minften het meeste deel dat verrot is, foo fult gy hem dan in de ftal brengen, en hem vast maken aen de ledige kreb wat ruimte gevende; nochte foo hoogh dat hy genootfaakt worde fijn kop te rusten op den toom; en nochtans foo leegh niet dat hy fijn kop duwe in de kreb: en fult hem foo ten minften twee uuren laeten ftaan.

Soo nu de Siekten niet feer befmettelik nochte gevaarlijk zy, dan fult gy hem dien dagh geen drank geven, alfoo de aader geopent en alle de humeuren, krachten en faculteiten des lijfs ontroert zijnde, fal het een dubbelt gequel voor de geesten zijn, het purgeren van een drank met eenen oock uit te ftaan; derhalven de Siekte niet heftigh zijnde, fult gy in dese gelegent-

legentheyt niet meer in geven, maar slechts na dat het Paart gevaft heeft, als gedacht, hem te laten eten 't geen hem lust, het zy Hooy, Broot, of Haaver; en fiet altijd toe dat het krachtigh, smaaklik, soet en finnelijk toe bereydt zy: wat de quantiteit belangt, daar is niet veel aan gelegen, want een weynigh is genoegh tot levens onderhoudt; en de humeur strekt nu het Paart tot voedsel; daarenboven is de leedigheid geen groot ongemak.

Op de middagh sult gy hem geven drank van Mout en waater, op de dese wijze gemaakt:

Neemt een half schepel van het beste Mout kleyn gestoten, doet het alleen in een water-emmer, neemt dan 4 stoop schoon regen-waater en hangt het over 't vyer, en als het aan de zoo is, giet 'er soo veel van op het Mout dattet over all' wel bedoven zy, en roert het wel te degen onder malkanderen, met een platte spaatel so kleyn wrijvende als doenlik is, nu en dan met de vinger proevende tot dat het soo soet zy als honigh, dekt het dan dicht toe, en laet het ten minsten

2. of 3 uuren soo staan meuken of weken; d'uure nu zijnde datter het Paart van gebruiken sal, ontdekt den drank, roertse wel om; doch merkende dattet al te heet is, wilt het met wat klaar kout water verkoelen: maar voor al wel letten dat gy de soetigheid daar van in 't minste niet en beneemt, en in dit temperen drukt de drank soo stijf uit als gy keunt, en geeft daar van, laeuw zijnde, het Paart te drinken; lust hem het Mout, laet hem daar van eten soo veel als hy wil. Dit is de bequaamste manier van een ordinary Kookfel ofte drank, een Paart Kandeel, te maecken, alsoo 't van sodanigen aart en eygenschap is, en waar toe men een Kandeel aan een Mensch geeft, wort dit aan een Paart gegeven; want dit moet men weten, dat in dese besmettelike Siekten geen ding soo schaadelik is als kout waater, en voornaamlijk daar men geen exercitie kan gebruyken. d'Onkondiger soorte van Paarde-Meesters en Paarde-Tuyffchers maken desen drank op een ander manier, doende het Mout van begin aan daar by, en kookten het alsoo te gelijk, maar dit is on-gesondt en

on-

on-bequaam, en dit kan een ieder huys-
houdende Vrou wel bevroeden: want
dit langwijgh kooken Zenght het mout
al te veel, beneemt de kracht en soetig-
heit daar van, en maakt het wrang en
on-smaaklik, daar een Paarde-natuur een
tegenheit in heeft.

Is uw' Paart viesch en heeft hy daar
een afkeer van gelijk 'er veele zijn, soo
om dat zy 'er niet toe gewent zijn, als om
de swakheit der Maage, drukt dan het
water van 't Mout stijf uit, en geeft het
hem in een hoorn te drinken, neemt dan
de uitgeperste graanen Mout, en langtse
het Paart in de krib, en of hyse eet of
niet, daar is weynigh aan gelegen: want
soo hy daar slechts aan ruykt en op-snuyst,
't is genoegh, alsoo de waasem daar van
seer gesondt is voor 't hoofd.

Van desen drank hem gegeven hebben-
de, sult gy hem warm toe dekken met
een lange wollen lijf-kleedt, met noch
een ruyme kleedt of twee die daar over
heen hangen, en dat hy om gordet wor-
de met sachte, dikke en brede gordels;
want de kleine, harde en nette gordels,
al sijne bevalligh in 't oogh, nochtans
sijn-

fijnse ongefondt om 't lijf, alsoo de hardigheid en smalheit in des Paarts zijden een impressie maken en hem beletten van neder te liggen, als de natuur en ruste sulks vereysschen.

Het Paart aldus, als geseyt, waerm toegedekt zijnde, nevens een seer warme borstlap om sijn borst, (want dat deel moet men voor al warm houden;) soo sul- lender een of twee gereet staan, die hem all' sijn vier beenen van de knien af na beneden toe met harde wrijf-lappen wrijven, soo hardt als 't mogelijk is; en terwijl dat- men hem de leden aldus wrijft, sult gy een grove wrijf-lap of twee nemen, gemaakt van Hennep, en d'eene voor en d'ander na over een vuur-wagen met vuur war- mende, daarme het Paart in 't holle van de nek, tusschen beyde ooren en aan 't slaap van 't hoofd dapper wrijven; want niets is'er soo gefondt als dit wrijven; alsoo sulks de humeuren los maakt, de natuur- like hitte wederom levendigh maakt, de leden frisch en vlugh, en 't hoofd van gro- ve koude en taeye materie ontlast, reyni- gende en zuyverende de Hersenen, waar door de ledematen en andere faculteyten

versterkt, en het gantsche lijf tot zijn eerste sterkte en vermogen herstelt worden.

Dit werk van wrijven volbracht zijnde, laat het Paart voor twee of drie uuren rusten, en laat slechts een handt-vol of Hooy, niet meer, in zijn Krieb liggen: Want het minste deel van iets dat te veel is, valt een siek Paart haast lastigh.

Op den Avont zult gy 't Paart wederom gaan bezoeken, en all' zijn leden en hooft, als verhaalt, gewreven hebbende, sult gy zijn hooft met dese navolgende specerijen berooken.

Neemt van de beste en zuiverste Wierook, Storax en Benzoin van elk twee loot Grofjes gestoten zijnde, mengtse onder een, en neemt dan daar van wat tusschen uw' vingers, en 't selve op een komfoor met vuur geleidt hebbende, laat de rook daar van door een trechter in de Neus-gaaten van 't Paart op-gaan, en wilt hem alsoo byna een half uur lang berooken. Het Paart sal in 't begin hier lichtlijk wat afkeerigh van zijn, maar vaart slechts voort met uw' werk, en streelt hem; want weest vry verzekert na dat hy de lucht daar van in 't hooft eens opgesno-

ſnoven heeft, ſal hy ſoo graag zijn in 't aennemēn als gy in 't geven; want nergens heeft een Paart ſoo ſeer behagen in, ofte niets is'er dat zijn geeſten meer vervrolikt als een ſoete lucht en lieflike reuk, waar van deſe dingen de voornaamſte zijn.

De werkende kracht van dit wel-rui-kende perſuim is, dat het de harſenen zuyvert van alle vuyle en verrotte materie; en (gelijk als u d'ondervindelijke kracht leeren ſal) het doet de taeye Materie tot water verſmelten, en haaltſe ſoo kragtig uit in ſulken overvloedt dattet alremet in het neder-druypen 't vyer by na uitbluſcht. 'T is de grootſte Verquikker van de herſenen die men hebben kan, en van daar ſendt het ſodanige vroolikhēyt aan het herte dat die het gantſche lichaam doet verheugen.

Daar ſijn verſcheyden andere Perſumēn ofte rook-werken welke onkondige Paarde-Meeſters in deſe gelegentheit gebruyken, als nat hooy, ofte verrot ſtroo daar onderſtekende een gloeyende kool, be-rooken ſy daar me het Paart: maar dit geeft veel eer een vuyle ſtank als een lieflijke reuk, en al doet dit het Paart niezen (waar door men ſou menen dattet vuyle

Materie opwerpt, dit en is nochtans foo niet: want het is sijn Hersenen en Maage schadelijk, en door de vileinige reuk verdooft en verzwakt het de geesten, en baart veel eer besmettinge, dan dattet enighsins de siekte ofte het gebrek vermindert; want uit verrottinge kan niet dan verrotting voortkomen.

Ten anderen is'er ook een rook-werk van Swavel, het sy enkel en op het vuur geleidt: ofte gemenght met een ander lichaam als boter, oly, &c. en alsoo in des Paarts neus-gaaten gesteken. Dit moet ik bekennen is een scherp reuk-werk, en haalt wel veel dikke Materie op, doende de dikste Materie in dun water versmelten: Maar dit moet men nochtans weten datter in Swavel een aardachtige en vergiftige eygenschap steekt, die de levendige deelen niet alleen schaadelijk is, maar ook seer quaataardigh d'oogen soo van Mensch als beest nadeeligh: invoegen dat hoewel de selve met een deught begaaft zy, met twee on-deughden nochtans vergeselschapt gaat.

Daar sijn ook rook-werken van steelen van Ajuyn, Knusflook, Pray, Mostertsaad

faad &c. ofte van de vruchten zelfs, gebrandt ofte gekookt, maar dese zijn ook groote vyanden van een Paarts oog, soo dat ick geensins kan toestaan, voornaamlijk hierom, om dat doorgaans alle dese innerlijke Paarde-ziekten 't hoofd en de oogen plagen, welke dese dingen niet en kunnen verdragen.

Daar is ook een rook-werk van Tarwe, Poley, en Saaly, de garst gekookt tot datse berst, en alsoo in een sak gedaan en om het Paarts-Neus vast gebonden. Dit moet ick bekennen is van veele dingen wel het beste, voor een swaar accident nochtans vry te swak; en Poley heeft een aanstootelijke bitterheyt.

Nevens dese sou ick verscheyden andere kunnen noemen, doch geen soo voortreflijk als het eerste van allen voorgeschreven, dies ick my aan de selve referere, en u daar aan recommandere.

Uw' Paart wel gerookt zijnde, als gedacht, sult gy hem voor een half uur laeten rusten, en sodanig kost geven als hem lust, 't sy broot of haver, waar van hoe weynigh dat hy ook eet, is'er niet aan gelegen, alsoo men denken moet dat sijn Maag nu op het swakste is.

Als gy hem gevoert hebt sult gy hem sijn stroo-bedt op schudden, want gy moet weten dat hy daar dagh en nacht op staan moet, en, des noot zijnde, geeft hem wat meer stroo, en slechts een handtvol hooy, op dat hy toch 'smorgens daar aangantsch nuchteren magh zijn, en laet hem alsoo den gantschen nacht over in stilte geworden.

Des anderen daegs 'smorgens vroeg sult gy van het Poeyer Diapente (gelijk het de Grieken, noemen, om dattet uyt vijf dingen bestaat) twee loot nemen: en wort gemaakt van dese navolgende dingen.

Neemt ronde Holwortel, Gentiaan,
van de beste Myrre, van Bakelaar,
en van het zuyverste geraspt Yvoor,
van yeder twee loot,

Dit alles na de konst der Apoteek sijn gestooten en gefist zijnde, sult gy in een daar toe bequame pot bewaren.

Neemt een loot van dit voorschreven poeyer, gietende daar op een pijnt van de beste Muskadelle wijn, roert het wel te degen, van d'eene vles in d'ander over en weer gietende, alsoo de Myrrhe andersins
licht

licht in een Clontert. Dese drank in quantiteyt en maniere als boven verhaalt, sult gy uyt een hoorn 't Paart in geven (na dat gy sijn stal voor afgereynight en klederen na behooren opgeschikt sult hebben.) Als dan sult gy op hem (so sijn krachten sulks toe laten) gaan zitten, en ongeveer een uur lang met hem heen en weer in de Son rijden; brenght hem daarna in de stal dat hy warm staa en stroo genoegh onder sich hebbe, en met den toom hem aan de kribbe vast bindende, laet hem aldus vastende ruym noch een uur staan; biedt hem dan wat soete hooy oft' enigh ander kost dat hem lust, laetende hem soo staan tot namiddagh tusschen twaalf en een uur: als wanneer gy hem 't hooft en de beenen wel te degen sult wrijven, als verhaalt is dat 's daaghs te vooren geschieden most. Daarna sult gy hem berooken, als geseyt, en dit beyde verricht hebbende, sult gy hem van die soete Mout-drink, gelijk ook te vooren is aangewesen, geven: en soo tot den avont toe laeten beruften: als wanneer gy hem haver of broodt sult presenteren, maar niet veel, slechts by een handt-vol, en dattet toch zuiver en schoon gewant sy

en gefift: en laet hem foo geworden tot 's avonts ten acht uuren; als dan fult gy hem wederom berooken. Doet dan verfch Hooy in fijn krib, fchudt fijn Stroo op en verfchikt fijn wolle kleeren, maar wilt hem voor al niet ontblooten: fijn Stal gereynight hebbende, laet hem alfoo dien nacht geworden.

's Daaghs daar aan, zijnde de derde dag, fult gy alles doen als op den tweeden dagh, 't welk alrede verhaalt is. Voor eerft fult gy hem fijn drank van Diapente geven met zoete Wijn, daar na verluchten, 's middaghs fijn Mout-drank geven, 's avonts en 's nachts berooken; nevens vlijtigitige waarneming van alle andere dingen die te voren belaft zijn.

's Daaghs daar aan, zijnde de vierde dagh, fult gy buyten twijfel met Godts hulp verandering gewaar worden, en dat de gefontheyt voor handen is; 't welk gy merken fult aan fijn Maagh, friffcher geficht en aan andere uitterlike geften; en fiende dat hy nu merklijk beter wort, fult gy alle dranken voortaan ftaken en hem flechts goe voer geven, fchoon houden en maatigh exerceren; gy en fult
hem

hem ook geen meer Mout-drank geven, want al iſſe gefondt in tijt van Ziekte, niet te min al te veel gebruikt, beneemtſe 't Paart zijn appetijt en doet hem een afkeer hebben van andere koſt: en hierom fult gy in plaats daarvan (na dat gy uw' Paart na behooren gehavent hebt) 's morgens heet-ziedend water nemen en onder ander kout klaar Regen-Waater ſoo veel daar van gieten dat de groote koude van 't water wat getempert zy, en nau- liks laeuw zijnde, geeft daar het Paart van te drinken. Gy meught, ſoogy wilt, een handt-vol Zeemel, oft' een handt- vol Tarwen-Meel in 't water doen, alſoo 't niet ſchaaden kan, maar gefont is; ſoo draa als het Paart gedronken heeft, gaat dan uit rijden voor een uur of twee.

's Middaghs wilt hem berooken en 's avonts waater te drinken geven als 's morgens, en dan wederom met hem uyt rijden gaan. Geeft hem voeder op gewoonlyke uuren gelijk als ten tijde van gefontheyt, en wilt dit drie of vier dagen lang onderhouden, en merkende dat hy ſterker wort kunt gy hem allenskens de kleeren van 't lijf nemen, en met hem te water gaan.

aan een helder Revier ofte loopend' waater, en alles tot dat gebruik brengen als gy dede toen het Paart frisch en kloek was.

Aldus aangewezen hebbende hoe men een Ziek Paart sal genezen, maar niet geweldigh Ziek ofte Doot-krank: van welke genezing nu gehandelt sal worden.

Hoe men een Doot-krank Paart genezen sal.

EEn Paart aldus gestelt salmen voor alle dingen aan de Hals-aader laten, en dat wel te degen. Twee uuren na 't Laten neemt vier loot van 't poeyer Diapente, te vooren verhaalt, en menght daar soo veel witten Honigh onder, datter een Conserf van worde. Dit is een heerlijke Compositie en wort van de Italianen Paarde-Mitridaat genoemd, zijnde 't selsde dat de Doctoren noemen Theriaca Diatesaron, ofte Driakel van vieren. Neemt van dese Compositie ruym een loot in Moschadelle Wijn gemenght, en het Paart in een Hoorn in gegeven: hier op sal men hem, soo sijn Lijfs-krachten sulcks toelaten, by den toom van een half uur of uur omleyden

den in de Son, ofte in een beſlooten Hooyſchuur; brenght hem dan wederom in de Stal, en laet hem ruym een uur vaſten.

Geeft hem 's middaghs (ſoo gy 't kunt bekomen,) een vaan of daaromtrent van 't voorloop van de ſterkſte Ael (neemt hier voor het beſte Rotterdammer bier) al cermen het te geulen ſet, en als het klaar, ſterk is en bovenschuymt: maar ſoo gy 't niet krijgen kunt, geeft hem dan van ſoeten Mout-drank, be-rookt hem, wrijft, dekt, voert en gaat alleſins met hem om als voor deſen is aangewezen, en wilt drie daagen lang ſonder foute hier me aanhouden, en dan ſult gy buyten twijfel beterſchap gewaer worden.

Na 't verloop van drie daagen ſalmen allerley Mout-drank van beyde ſoorten laeten beruſten en nakomen alle gemelde vooſchriften.

Indien Gy nu, gedurende de Cure, gewaar wort datter, of door 't geweld der Medicijn ofte door 't vervuilde Lijf van 't Paart, enige harde puyſten ofte geſwellen ontſtaan tuſſchen des Paarts kaaken en wortel van de Tong, ſoo ſal men het

Hayr eerst kaal af scheeren, en met een Wasch-kaers het geswel branden tot datmen de Huydt kan scacificeeren ofte doorprikkelē; neemt dan een stuk leer wat grooter als het geswel, en het leer met de punt van uw' Mes overal doorprikkelē hebbende, wilt daar wat dik op strijken, swarte Schoenmaakers Pick gesmolten, en warm gemaakt zijnde leght het op het geswel; en laet het daar op liggen tot dat het van selfs af-valle, ofte het geswel doorbreke, vernieuwt dan de playster en leght het daar op tot dattet geneze. Dese playster sal om de goe koop en slechtigheyt by finnelijke Luyden credijt nauwlijks meriteren: doch ik, een liefhebber der Waarheyt, derf u verzekeren datter geen heerlijker nochte meer heelende playster is voor een Paart: alsoose allerley geswel doet rijp worden en door breken; het stilt de pijn van allerley geswel 't sy in de Leden of andere Vleeselijke deelen, en het geneest al wat het doet deur breken ofte rijp worden; en des selfs hitte verdrijft allerley humeuren die by een vergadert zijn, en pijn ofte geswel veroorfsaken.

Daar

Daar is een ander accident ofte toeval de Siekte der Paarden vergeselschappende, te weten: hardt-lyvigheit 't welk in hem gewaar wordende; fult gy uw' handt over al besmeeren met soet boter ofte Verkens-reufel; sommige gebruiken Oly van baeyen, maar 't is al te scherp en heet, en dikmaals (soo men daar al te ruigh oft on-bedachtelijk mee toegaat) dattet een gesweer en pijnlikheit in 't Fondament en innerlijke deelen veroorzaakt; daarom, als geseyt, neemt Boter ofte Verkens-reufel en uw' handt daar mee besmeert zijnde steekt het in sijn Fondament, tot dat gy zijn drek voelt: en daar van soo veel uit haalende (soo 't swart en hardt zy) als gevoeghlijk geschieden kan sonder het Paart enigh ongemak aan te doen; en soo het al te hardt-gebacken mocht zijn, salmen met een besmeerden handt een dik endt Kaars in sijn Fondament steken soo verre als gy kunt, en doet 't hem een uur of soo lang in houden, sijn staert stijf voor 't Fondament houdende met uw' beide handen, waar door de Materie week geworden zijnde, sal den afgang voort volgen.

Dit mach men in alle hooghdringende noot doen, maar anders niet; en geloof my, gy sult bevinden, dattet de voortreffelikste Set-pil is die men kan gebruiken; en datter geen Cly steer soo krachtigh noch gesont is.

Daar is noch een ander quaale, die de Paarde-siekte na sich sleept, zijnde het enkel tegendeel van 't gene verhaalt is, en wort genoemd Los-lijvigheit, bestaande in een heftige en geweldige afgang. Dit gebeurende sal men voor eerst letten op de heftigheid en geduursaemheit daar van.

De heftigheid openbaart sich aan de dunnigheid, scherpigheit, en de meenigvuldige en schielike afgang.

De geduurigheid blijkt aan d'on-verantwoordelijkheid van de quaale en aan de langduurigheid: strijdigh tegens alle natuurlijke en gesonde gewoonte; want dit staet te noteren dat een Paart voor een dagh twee a drie dunlijvigh mag zijn, en nochtans natuurlijk gesondt; en by aldien dat de dunlijvigheit daar na van selfs ophoude, sse niet schaadelik: maar soose langer continueert en dat het Paart daar door vry swak worde, sult gy den loop op dese wijze stoppen.

Neemt

Neemt een mengel Soete-melk, daar by doende twee a drie lepelen vol Boone-meel en ook soo veel fijn gestoten Bolus Armenus; kookt het met den anderen tot dat de Melk dickachtigh worde, geeft het dan het Paart laeuw in met een hoorn; en dit een ochtent of twee gedaan hebbende, sal de loop buiten twijfel wat cessen; doch niet gelukkende, neemt dan een mengel Roo wijn, daar by doende een handvol Tasjes kruyd, en een half handvol Run: en gekookt hebbende tot datse murruw zijn, en door gedaan zijnde, menght daar onder twee lepelen vol van gestooten Kancel: en geef dit het Paart twee a drie ochtenden (soo't de noot vereyffche) laeuw in. Wat my belangt ik heb het heel goet gevonden, en soo, hoop' ik, fallen het andere oock bevinden.

Nu nademaal dat ik u in dit mijn Boexken voor allerley Ziekten en accidenten hoe swaar datse ook souden mogen zijn, ten hooghten recommandere (als een Souvereyn en onfeylbaar geneesmiddel) de compositie van Diapente; en dat de selve in veel plaatsen niet te bekomen

komen is, soo salmen daar voor gebruyken een lepel-vol van Veneetsche Driakel in een half pintjen Dragon - waater gemenght, en het Paart warm ingeven; dit doende drie a vier maal na den anderen 's morgens, tot dat gy beterschap voelt.

Dit drijft alle vergiftige quaat-aardigheid van het hert, verquikt de geesten, en her-stelt de Natuur tot haer vorige standt van sterkte.

Hier hebt gy nu alle de secreten mijns Hertens, betreffende alle innerlike Paardesiekten, hoe desperaat, Doodelik en besmettelijk datse ook zijn.

Om alle inwendige Ziekten voortekomen.

INnerlike Ziekten in Paarden voortekomen bestaat voornamlijk in dese twee deelen.

I. Om de selve te weeren ofte voortekomen datse geen on-gemak altoos en veroorsaken.

II. Dat men van begin aan, alse komen, daar achter sit: al eerse erger worden.

Was

Wat het eerſte belangt. 't Is ſeer dienſtig dat als gy uw' Paart in de Wey brengt, dat gy drie of vier dagen eer gy hem daar uit haalt, aan de Hals doet laeten: en des anderen daghs twee loot ofte drie vierendeel loots Diapente in een half pint Moſcadelle-wijn in geeft, en allenskens het dek afneemt, ſoo hy daartoe gewent is, en hem tot koude gewenne. Let ook als gy hem doet laeten dat gy u in de proportie of de quantiteyt van 't bloet regulere na dattet goet of quaatis, na 't oog: want het goe bloet af te tappen krenkt de krachten; en het quaa bloet achter te laten is gevaarlijk en laſtig. Uw' Paart Aader-latende, ontfangt het bloet in een kop, 't ſelve onder het laten gedurigh om roerende dat het niet en klontere, en ſtrijkt het over de gantsche rugh van 't Paart, gy ſult bevinden dattet ſeer geſont is; want dit verquikt het Lijf, maakt de Huydt-helder en vervroolikt de levendige deelen,

Zijt gy niet gefint uw' Paart in de Weyde te brengen en evenwel d'innerlijke Ziekte voor komen, dan ſalmen niet na laten eens in twee of drie maanden, als
het

het u best gelegen komt het Paart daar na uit te rusten, hem Diapente in Wijn in te geven, als verhaalt is, en geenfins Aader laten: alsoo dese drank het Bloet best suyvert en reynight, en alle die geelle cholerike Materie, en andere quaade en on-verteerde humeuren, die 't Bloet verderven, uitwerpt.

Wijders staat t'aanmerken, dat, hoewel ik alleen Muskadelle-wijn om Diapente in te geven, voorschrijve, gy die niet konnende bekomen nocte andere soete Wijn, dan goet Bier neemt, doch in meerder quantiteyt; want daar men slechts een half pint Wijn neemt, salmen een heele mengel Bier nemen. Wat belangt het poeyer van Diapente, daar van salmen de voorgeschrevene quantiteyt behouden. Het sal ook gevocghlijker zijn datmen het Bier warm make, maar dit laet ik aan uw' eygen oordeel berusten.

Om nu den eersten aanvang der Siekte waar te nemen datse niet erger en worde, moet men voor al letten op d'oorsaken der Ziekte alrede aangewesen, en op de ken-tekenen dier oorfaaken, en soogy u breukvalligh vindt in enige deser oorfaaken,

ken ofte dat aan het Paart eenige der vorige ken-tekenen ſich openbaren, doet hem dan voort laten, en geeft hem alle drie dagen na den anderen daar na 'smorgens de voorgelchreven drank, en het ſal ſonder twiſfel het gantsche gewelt der Siekte prevenieren, en 't Paart tot vorige ſterkte en frisheyt herſtellen.

En dit ſy genoegh geſeyt van alle inwendige Ziekten en der ſelver voorkoming.

Tweederley Ballen, ofte groot ſlagh van Pillen tot geneefing van een ſwaare Hoest, Koude ofte Klieren; tot voorkoming van Hert Ziekte; tot verdryvinge van alle geſmolten Vet in 't Lijf; tot geneefing van een quaa Maagh; om te behoeden dat het Herte onder exercitie niet ſlaeuw en worde; en om een maager Paart haast Vet te maken.

NEemt de zaaden van Anijs, Comijn, Fenugreek, Carthamus, en het poeyer van Alants-wortelen van elks vier loot; dit

dit alles fijn gestooten zijnde, doet daar by twee loot Bloem van Swavel; neemt dan twee loot Drop van Soethout in witte Wijn gesmolten; Oly van Anijs twee loot en ook so veel Syroop van Hoef-blaaden; Boom-Oly en witten Honingh van ieder een half pint: menght dit alles onder een met het voornoemde poeyer, en met soo veel fijn Tarwe-Meel als genoeg is om het selve tot een taeye-deegh ofte klompt te maken; en formeert daar pillen van, wat grooter als een Wal-noot, en bewaartse in een Pot tot gebruik, want sy fullen een geheel jaar lang duuren; en als gyse van doen hebt, neemt'er een, en besmeertse rondtom met soeten Boter, en geef het Paart alle morgen een van, in forme van een ronde Pil; en soogyt wilt meught gy daar op uit rijden gaan; voert en drenkt hem dan buyten of binnen 's Huys; na dat gy gewoon zijt; en doet dit (so 't is om Ziekte voor te komen) drie a vier ochtenden na den anderen; maar is het om de swakheyt te benemen, doet het dan ten minsten eenmael 's weeks; is het om het gesmolten Vet te doen stollen ofte voor een vervuylde Maagh, doet

doet het dan voort naa hy verhit is geweest of slechts in de hitte. Maar is het u te doen om het Paart Vet te maken, doet het dan ruim veertien dagen lang. Kunt gyse in maniere van ronde ballen niet wel in geven, meught gyse in soeten Wijn ofte Bier gesmolten met een hoorn in geven. Doch is 't om een Paart Vet te maken ofte om Klieren, &c. te verdrijven, soo salmen behalven de voornoemde ballen dese volgende gebruyken.

Neemt ses loot Tarwe-Meel, of soo veel als genoegh is tot het deegh stijf te maken, Anijs, Cumijn, Carthamus, Fenugreek-Meel, gemeene Swavel van elx vier loot; boom-Oly een pint, Honigh een half pont, een kan witte-Wijn, dit alles maakt (als voorschreven is) tot een bequaam stijve deegh: en daar van een pil ofte bal, soo groot als een vuyft, en breekt het in twee a drie vaan helder kout loopende Water, en geeft het Paart op zijn gewoonlike tijt daar van te drincken, oft' als hem lust te drinken: want hy en kan daar niet te veel van drinken; kort daar aan rijdt en warmt hem wat. Het Waater opgeslorpt hebbende, werpt
het

het grondt-fop niet wegh, maar daar versich Water opgietende, breekt daar een ander pil ofte bal in; en dit ten minsten veertien daagen lang onderhoudende, salmen wonderlike effecten daar van zien.

Dit voorschreven Water suyvert, reynigt en voedet op een wonderbaarlike manier.

En dit balleken sou ik on-beschroomt een Paart willen in geven voort na dat men hem uit den stal haalt, 't sy om te rennen, jaagen oft' enigh ander swaren arbeydt te doen.

*Een ander manier van een Paart
haast Vet te maken.*

NOch een ander manier is'er van een Paart haast Vet te maken, doch niet beter als die te voren aangewesen is, doch dit kan ik uit ondervinding voor goetd keuren.

Neemt grof-gestooten Aalant-wortel, Cumijn, Anijs, Curcuma van elk vier loot, Cruys wortel een handt-vol, kookt dit alles met drie bollekens Knuf-look

ge-

gezuuyvert en gestooten, in een vaan of een half goe Bier; en stijf uitgeperst sijnde geef het Paart 'smorgens nuchteren warm te drinken; berijdt hem daar na tot dat hy warm worde, brengt hem dan op 't Stal; doet dit vier of vijf ochtenden, en laet hem dan in de Weyde gaan (het sayzoen van 't jaar daar toe dienende) en hy sal boven maten en schielijk Vet worden.

Maar laet het sayzoen van 't jaar niet toe dat men hem in de Weyde brenge, soo sult gy hem in huys houden, en boven den gemelden drank nemen Aalantswortelen en Cumijn van elks even veel en gestoten: en als gy uw' Paart voert ('t welk ten minsten drie-maal 'sdaaghs sal geschieden, 'smorgens, 'smiddaghs en 'savonts) stroit dan van dit poeyer onder zijn voer nu en dan wat, op dat hy daar geen afkeer van krijge, tot dattet op is. Onderhoudt dit ten minsten veertien dagen lang, en gy sult wonderbaarlik toefien dat het Paart soo goeden tier heeft en soo welvaarende is.

Om de Kort-aamigheydt der Ry-Paarden voor te komen.

KUnt gy met uw' Paart niet over wegh, ofte zyt gy beducht dat hy niet voort wil, versorgh t u dan met sijn-gestooten Alants-wortelen; en als gy komt daar men Playstert, laet dit uw' eerste werk zyn, dat gy hem in een warm plaats stelt en laet rusten; Als gy hem nu wel gewreven hebt, geeft hem een loot poeyer van Alants-wortelen en een mengel goet Bier wel door een gemenght, en bindt zyn hooft aan de krib, want gy en hoeft hem niet te voeren voor den avont, als wanneer gy hem wel besorgen moet, en geeft hem 'smorgens Haver en Broot, ofte beyde en dat rijklyk, en sullende nu opsitten, geef hem het voorige poeyer en goe Bier, als geseyt; en buyten twyffel sal hy kloek en frisch in 't ryen zyn.

Ofte neemt een bosje Poley, bindt het voor aan het Paarts gebit, gy sult bevinden dattet seer verquikkende is, en het Paart lustigh sal doen loopen.

Doch indien uw' Paart dies niet tegenstaande

staande niet voort en wil , soo sult gy den Zaadel afnemen , en met het kruydt *Perficaria* genoemt hem de rugh over alte degen schuuren ; dit selfde Kruydt ook onder het zaadel leggende , gaat opsitten : en soo daar enigh leven in hem is , het sal hem doen voortgaan ; want dit valt seer pijnlik , en de smerte is byna onverdraaglik ; dies ik u rade dat gy daar in seer voorsichtigh gaat , en selden gebruykt , dan als de hooge noot sulks vereyscht ;

*Een ander Recept tegens Kort-aamig-
heyt , ofte een swaare gevaar-
like verkoutheyt.*

NEemt van de beste onvervalschde Toback , in de Son in een Vles dicht toe-gebonden , gedrooght , en sijn gestooten zijnde , doet daar by gelijke quantitait van Mossel-Schulpen , en met Oly van Dill en Oly van Nagelen ; maakt dit voorschreven poeyer tot een Deegh : en van dit Deegh ronde ballen als een Walnoot groot ; drooghtse in de schaduwe in de hondts-daagen , en be-
waartse dicht in een pot ; en geesse als pil-
C len

len in tijt van noot : te weten, t'elkens een bal. Soo wanneer uw' Paart onderwegen mocht beswijken ; ofte zeer verkout is ; ofte zich verbrast heeft, geef hem dan daar een pil van 's morgens nuchteren ; leydt hem daar na wat, dekt hem warm, wrijft hem, en fiet wel toe dat gy hem geen kout water aan 't herte laat komen, sonder datter moderate exercitie op volge, alsoo hier het grootste gevaar aan vast is.

Een ander Recept voor swaare Verkoutheyt, een drooge Kugh en de Teering : Kortaamigheydt by sommige onkundige Paarde-Meesters genoemt.

N Ademaal datter aan het vorige Recept wat moeyte vast is, en datmen tijden en saysoenen moet waarnemen, niet konnende t'allen tijde gereet gemaakt worden, daarom sal ik u mijne verborgens secreten en geapprobeerde Recepten, die licht en haast toe te maken zijn, openbaren : welkers krachtige werkin-

werkingen , ik na wensch ondervonden heb.

Bevindende dan dat uw' Paart met enige van de boven-verhaalde accidenten beſmet is, ſult gy hem twee loot Conſerf van Alants-Wortelen in een en een half pint Seck ofte Spaanſe Wijn gemengt, 's morgens nuchteren in geven, en daar op een weynigh berijden; en dit ſal men verſcheyden dagen achter een onderhouden, tot dat gy beterſchap vindt.

Om datter enige ſinnelijkheid ſteekt in 't maken van deſe Conſerf van Aalants-wortelen, en datſe d'eene dus en d'ander ſoo maakt, ſal ik u de beſondere compositien, nuttigheden en krachten aanwijſen, en mijn gevoelen daar van nopende de deught, ſoo als ikſe bevonden heb in mijn practijk, latende ſulks aan uw' eygen oordeel beruſten.

Conſerf van Aalants-wortelen is tweederley, of enckel, ofte een compositie.

D'Enckele wort gemaakt op deſe manier: Neemt Aalants-wortelen in Suiker-Syroop geconfijt, ſtootſe t'ſamen in een Mortier tot datſe tot een dunne conſiſtentie gebracht zijn, en maaktſe met

de beste gerefineerde Suyker tot een bequaam conserf, en bewaartse tot uw' gebruyk.

Dese enkele Conserf heeft heerlike deughden, neemt een ordinary verkoutheit ofte verstoptheit wegh, opent de longh-pijpen, verlicht de kort aamigheid, zuyvert het hoost van alle taeve vuyle materie, en opent veele andere verstoptheden. Dit en is nochtans de beste conserf niet, nochte krachtigh genoegh om d'oude gevaarlicke gebreken van Long en Lever te genezen, neemt dan uw' toevlucht tot de gecomponeerde, welcke op dese manier wert toebereydt.

Neemt van de beste geconfijte ofte gecandelijseerde Alants-wortelen die te bekomen zijn, stootse heel klein in een mortier, met de Syroop van Hoef-blaaderen, tot datse tot een dunne consistentie worden, en maaktse dan met de beste gerefineerde zuycker, tot de behoorlicke dikte van een Conserf, als gedacht, en gebruyktse met Seck ofte Spaanse wijn.

Dit is d'oprechte Conserf en de krachtigste, alsoo ik geweten heb datse in korten tijt door het daaghliksgebruick verschey-

ſcheyden drooge kuccheryen, die men voor ongneeflick hielt, heeft wegh genomen en de kort-aamigheydt t'eenemaal genezen.

Tot het gebruyck van deſe Conferſ u voorgelchreven hebbende geconfijte Aalants-wortelen, acht ik het dienſtigh, alſoo men den Apoteker niet altijd by der handt en heeft, u aan te wijzen hoe men die ſal toe maken.

Neemt van de fijnſte gerefineerde zuyker ofte van de witſte Candy-zuyker en daar Roos-water opgegoten hebbende kookt het tot de behoorlicke dichte van een Syroop: deſe Syroop geclarificeert en kout zijnde, doet daar in de murruw-gelkookte Aalants-wortelen, en laetſe ſoo voor een dagh of twee daarin beruſten: neemt dan de wortelen uit, en kookt de Syroop wederom op, en doet'er daarna wederom de wortelen in; en laetſe ſoo wat ſtaan; kookt dan daarna de Syroop wederom op voor de derde maal tot datſe ſpint, daar wat meer Zuyker by doende, maar geen Roof-water; doet'er dan alle uwe wortelen in de koude Syroop, en laetſe ſoo ſtaan tot datſe candelizeren. En op deſe

wijse kan men allerley wortelen , Bloemen oft'iet anders Confijten.

Keunt gy nu dese voor-verhaalde medicamenten niet wel maken ofte bekomen : ofte dat de Ziekte soo gevaarlik niet zijnde , met minder moeyte te Genezen is.

Neemt dan 2 loot Syroop van Hoefblaaden , poeyer van Alants-wortel , Aniszaadt en Soet-hout van elx een loot : Bruyne Candy-zuijker twee loot , in twee gedeelt , formeertse dan met soo veel boter als genoegh is en met de helft van de Zuijker candy en met alle de Syroop in een stijve deegh ; maakt daar twee of drie ballen van in de gedaante van een Ey , en roltse altemaal in d'anderhelft van de Zuyker-candy : en geef dan het Paart dese geheele quantiteit pils gewijse 'smorgens nuchteren in , en wilt daar op een half uur rijen , en laethem ten minsten daar twee uuren op vasten na dat gy hem gestalthebt ; en hem de leeden , doch voornaamlijk het hoofd te degen gewreven hebbende , dekt hem warm toe : laet hem voor al geen kout water drinken of laet hem daar op moderate exercitie hebben. Besprenght sijn hooy met wat water en zijn haver met

Goet-bier; wat broot belangt is van selfs vochtig genoeg; en laet alle zijn eten doorgaans wel gewant, gehakt, en gezuivert zijn, want dat flordigh en droogh is dient hem niet. Let wel dat de graanen niet groen ofte on-soet zijn in de Mout ofte krib; Het-broot versch-gebacken; het hooy niet on-zoet of verrot.

Onderhout dit etlike daagen achter een, tot dat gy Beterschap vindt; gy sult ook op de reyse u met Medicijnen versorgen, de selve onderwegen gebruijkende, alsoo sulks niet tot verzwakking, maar tot versterking van de nature des Paerts dient.

Een treffelijke Purgatie na een grootte verhitte, voor een vet Paart na zijn exercitie.

NEemt een mengel Spaanse wijn, en heet geworden zijnde, doet daar in twee loot sijn gestoten Hars, by artikelen nu en dan wat; roert het wel onder malkanderen dat-tet niet en klontere ofte t' samen loope, en wel onder een gemengt zijnde, neemt het van 't vyer, daar by doende een half pintje van de beste Boom-oly, en onder het koelen

ofte kout worden, roert alles wel onder een, eyndelijk menght daar noch onder twee loot gestoote bruyne Candy-zuyker, en geeft hem dit warm in, in zijn meefte hitte, soo draa als gy van de exercitie t' huys komt, en het Paart alsoo hardt gewreven, en warm toegedekt hebbende, laet hem ten minsten twee uuren vasten; maer laet nochtans iemandt op de stal hem gedurigh in actie houden en al waakende: want niets is 'er soo nadeeligh voor een Paart en de werkinge der Medicijne als Slaap, stilte en rust: en geen ding soo dienstigh als beweging en werklikheit: doende sulks de geesten werken en opwekkende de humeuren; welke behoorden wegh genomen te zijn: daar ruste de geesten dof maakt, en de humeuren soo opgefloten houdt, dat de natuur niets en heeft daarse op werken kan.

Op dien dagh als gy het Paart een purgatie in geeft wacht, u dat gy hem geen kout water en geeft, alsoo 't de vuylichkeit t' samen bakt en vast houdt, die 't purgeren behoorde wegh te nemen.

Hier uit is te zien op wat tijt dat men purgeren moet: maar soo men nu uit mis-
ver-

verftandt, on-konde ofte inbeeldinge oordeele, (gelijk ik wete datter veel zijn die fulks voor on-noodigh keuren) dat het Paart foo zuyver is dat hy geen purgatie van doen heeft, en dat nochtans uw' Paart het vet hem in 't lijf gefmolten, en daar toe geen middelen in 't werk gefteelt zijnde, gy gewaar wort dat hy den droes heeft en gaat quijnen, gelijk fulks uit de daagelijckfche ondervinding volgen moet: foo fult gy hem geven van dat foete Mout-water (daar voor defen is van gedacht) des avonts, zijnde van natuur als voor-bereyde drank voor een purgatie, wilt dan 's anderen daaghs 's morgens heel vroegh gaan op fitten, en uw' Paart op een bequame plaats maatighlijk exerceren; mijn mening en is niet dat gy geweldigh galloperen fult, maar fachtjes draven; nochte hem door haaftige fwaaren arbeyt verhiteten, maar flechts warm houden door een gedurige maatige exercitie; noch oock dat men hem op nieuw het vet in 't lijf doe smelten, maar flechts verwekke en los make 't geen te voren gefmolten was.

Na gedane exercitie wilt niet haaft van 't Paart af ftijgen, maar hem streelen en

strooken als gy'er noch op sit, en foot huys brengen; van 't Paart afgetreden zijnde, hebt dan uwe purgatie voort gereedt by der handt, geeftse hem warm in, drooght hem af, dekt en stopt hem dicht toe, u in alles regulerende na 't geene voor desen verhaalt is.

Om Maagh-wormen, ofte vergiftige roode wormen te dooden in Paarden.

NEemt soo veel præcipitaat als men op een dubbelde stuyver bergen kan, wentelt het in een stuk boter by na als een Hennen Ey groot in maniere van een Pil, en geeft het hem 's morgens nuchteren in, 's nachts te voren aan de lege kreb gestaan hebbende, soo't mooglik is; of anders (des noot zijnde) op eenige andere tijt, haalt het Paart de tong uyt, en doet hem de Pil deurswelgen; jaaght hem dan op en neer en stelt hem daar na in een warme plaats, doende hem daar ruim twee uuren op vasten, en dit sal allerley wormen dooden. Hier in nochtans moet men zeer voorfichtig en sorghvuldigh gaan, alsoo Præcipitaat een seer vergiftige eygenschap in sich heeft, dies men voor al niet meer moet

moet in geven dan is voorgeſchreven.

Soo men het Præcipitaat onder een ſtuk booter ſoo groot als een haſel-noot men-ge: al eer men het in een groote klont boters wentele, het ſal te beter zijn, en de quaat-aardigheit veel verminderen. Maar dit laat ik aan uw' eygen diſcretie beruſten, u verzeikerende datter geen ding hier in daar by te vergelijken is.

Voor vuyl geſwollene beenen, &c. Uyt het ſmelten van't vet, oft andere accideten ontſtaan.

STeekt eerſt de geſwollene deelen met een vlijm door, neemt dan een pint Moer van Wijn, twee loot geſtoten Comijn-zaadt, een handt vol Tarwe-Meel: dit tot een dikke Pap gekookt zijnde, legt 'er heel heet op, en laet het daar vier-en-twintigh uren lang op liggen, en ſoo 't accident in drie a vier dagen niet rijp en worde, wilt het dan door vlijmen, en genezen meteen Playſter van Schoenmakers waſch gemaakt, ofte neemt een Door van een Ey, Tarwe-Meel en Honigh van jeder ſoo veel als genoegh is tot een Salf. Maar ſoo 't geensins rijp en worde, en

't gefwel noch blijve: neemt dan Pick, geel Wafch, van elks een vierendeel Ponts; geel Hars een half Pont, 't Sap van Hyfop een loot, Galbanum en Myrha van elk een half Pont, Bdelium een loot, Herte vet een half Pont, Populeum Salf twee loot, Storax in graanen een loot; laet dit alles na behoren smelten in een aarde-pot, daarby doende van de Gom Ammoniacum drie loot, Bitumen een half Pont, dit by na koudt geworden zijnde mengt daar onder geftooten wortel van Coflus drie loot: dit al te famen tot de dikte van een Playfter gekookt zijnde, giet het in koudt water, en dan daar uyt halende, maaktse op in lange rollen, ftrijkt een ftuk hier van op leer en flaat het om de gefwollene deelen; en foo 't te genezen is, fal het hier me zijn, alfoo 't de Zenuwen feer verfterckt.

Laet dese Playfter daar foo lang op blijven liggen tot datse van felfs af valt.

Dese Playfter valt koftlik en moyelik te maken, maar is feer geneeflijk: alfoo 't Paart noyt van gefwolle beenen ofte kortaamigheyt fal wetn, foo men met hem uytgereden hebhende, dit Playfter om de lenden flaat. Doch

Doch soomen dese kosten en moeyte ontstet, so weet ik geen beter raadt, dan datmen voor en na 't uit ryen en binnen 's huis dikmaals over dagh des Paarts leden ofte andere gefwollene deelen van 't Lijf baade en wassche met d'alderkoutste en klaarste spring-waater, en datmen hem ruim een quartier uurs in een koude klare Revier tot de knien en anklauwen toe, doch niet vorder, laet staan.

Dese raadt, soo slecht alse ook is, van seer grote kracht, en al schrijf ik van koudt water, de kracht nochtans is heet en vyerigh. Dit staet u slechts te noteren dat dese raadt niet en dient tot Apoftematien: maar tot verstuikheden en gefwellen.

Om een oude Ulceratie, ofte Cankreus accidēt te genezen: ofte op te droogen.

NEemt Mastick, Wierook, Nagelen, groen Koperroot, Swavel, van elks evenveel, Myrrha eens soo veel. Dit alles grof gestooten wilt daar me over 't vyer berooken een handt-vol fijn lint ofte Touw-werk; en rondt om wel te degen beroekt zijnde, bewaart het in een geslootten doos; sullende nu het selve gebruyken,

ken, wafcht eerst het accident met Pis; drooght het dan af, en eyndelijk legt daar op van dit lint of touw-werck. Doet dit tweemaal's daaghs. *Probatum est.* Soo aan Menschen als Paarden.

Om een Fistula, ofte enige Apostematie aan de Soolen van de Voeten te genezen: ofte om pijnlike en Cancreu-se accidenten op te droogen.

NEemt ouwe Pis, daar een goede quanteyt Aluyn in gekookt is, doet het in een dichte Pot alleen die toegedekt is; neemt dan gedrooghde blaaderen van Bernde-Netels fijn gewreven in een Vijfel: en soo veel Poeyer als gy hier van hebt, neem oock soo veel gestoten Peper; dese Poejeren onder een gemengt, bewaart in een blaas. Dit nu sullende gebruyken, wafcht eerst het accident met den Alluyn en Pis, heet gemaekt zijnde, en wilt het daar me wel te degen betten; daar na met een doek af droogen, en eyndelijk strooyt van het Poejer over het gantsche accident; en doet dit altijd na 't ryen, ofte andersins een maal 's daaghs als uw' Paart op stal is.

Tegens Zeere Oogen van Paarden en
andere Beesten.

NEem zeven a acht Eyer-doppen, doet daar de vlietjes van binnen schoon af: leghtse tusschen twee pannen, en laetse in een heete gloedt rondt om bedoven liggen tot dat men de dooren bequaamlyk kleyn kan stooten: neem dan van dit Poejer en blaast het dan door een gansche schaft in het Paarts ooggh, dat met een vlies, parl, of ander gebrek in d'oogen gequelt is. Het is *Probatum*. Doet dit 's morgens, 's middaghs en 's avonts; maar is het voor een loopende ofte ontfteKent ooggh; ofte gestooten en geslagen; ofte daar een Sinking op gevallen is: neemt dan een en een halve lepel vol van de fijnste witte Candy-Zuyker, en met May-boter ofte, by gebrek daar van, met versch-gekernde Boter gemenght sijnde, maakt dese beyde poejerren tot een Salfjen; en strijkt daar het Paarts ooggh me 's morgens, 's middaghs en 's avonts. Het reynight, Zuyvert, verquikt en verkoelt.

Tegens verstuykinge der Zenuwen, &c.

NEemt twee loot Terpentijn, twee of drie lepelen Brandewijn; klopt dit wel onder een, tot dattet een falsje wort: daar me drie a vier maal gestreken, en met een gloeyende eyser in-gedrooght; *Probatum est.*

Tegens allerley verwriktbeyt ofte strammigheyt in de Leden, Zenuwen, &c.

NEemt Varkens-Reusel, *Bolus Armenis*, Seep en Zenuwen-Oly, van elx evenveel, maakt daar een Salf van over 't vyer gesmolten zijnde, en daar me gestreken en met een gloeyend' eyser stijf ingedrooght. Doet dit een maal 's daaghs, tot dat de pijn vergaa.

Tegens allerley Smerte, Pijn, Dovigheit ofte Geswel in de Leeden: door koude veroorzaakt.

HEt accident met heete Brandewijn eerst stijf gestreken en hardt tegen 't vyer in gedrooght: wilt daar een linnen-doeck in nat maken: neemt dan sijn gestooten Peper, stroyt het vry dik over al op het voornom-

noemde natte doek, en slaat het om het accident, en dan met een windsel vast gebonden. Dit ten minsten een maal 's daags doende, sal men beterschap vinden.

Om alle desperate on-geneeslijke verstuijtheit in de Schouder ofte andere verbor-gene deelen te genezen; als mede alle loopende Zeeren, ofte andere apostematien en geswellen.

NEemt een vier a vijf mengels Pot, volte by na op met de Kruyden van Persicaria en Bekeboom van yeder evenveel; giet daar dan soo veel van d'oudtste en sterkste Pis op als gy krijgen keunt, soo dat de kruyden over al wel bedoven, en de Pot by na vol zy; de selve toedekkende.

Als gyse nu sult moeten gebruycken, neemt dan een Potjen soo groot als gy tot de voorgenoemde accidenten sult van doen hebben, en wilt dese kruyden met de Pis daarin op kooken. Is het voor een verstuykten schouder soo sal men een laers nemen en de voet onder af snyen, soo dat men het over het Paarts voet en over de knie haalen kan en opwaarts, latende het onderste van sijn laers soo stijf om sijn been
fit-

fitten alst mooghlik is : maar het bovenste deel (dat all' de schouder moet bedekken) moet wijdt en ruym zijn. In dese laers doet uwe mengelmoes soo heet als het Paart lyden kan, haalt het stijf rondtom de schouderen, insonderheit voor en achter; en bindt het aan de Maan van 't Paart, dat het vaste blijve. Dit sal men een a twee maal 's daaghs doen, tot dat de pijn over gaa.

Wat de kracht ofte werkinge belangt, die sal men bevinden de krachtigste van alle genees-middelen te zijn, invoegen dat-tet de vuyle materie haast sal doen rijp worden, deurbreken en genezen; maar soose daar niet en is, dan sal 't in korten tijt de quaataardige humeuren verdrijven, het swellen benemen, en voort verlichting geven.

Ik wil u nochtans geraden hebben dat gy 't niet en gebruykt dan in hoogen noot, om dat voor die tijt de pijn by na onverdraaglijk is, en voorwaar die niet dan voor een Paart te lijden is.

Nu is het voor een Fistula ofte loopende zeer, ofte voor enige andere geswellen, dan hoeft men de laars niet te gebruycken :

maar

maar het selve slechts in manier van een Pap daar warm op leggen.

*Om alle pijn en ongemak aan de Voeten
ofte hoeven der Paarden te genezen.*

Wilt eerst de hielen en hoeven van 't Paardt wijdt en ruym uit hollen: neemt dan een goede quantiteit Koe-drek, halfsoo veel smeer, Teer en roet van elk soo veel; kookt dit al t' samen en wilt daar me ziedend' heet, de holligheid van 't Paarden-hoef op vollen; doet dit alle dagen, het sal niet alleen de pijnlikheit wegh nemen, maar ook de hoeven sterken, en alle arbeyt doen uyt staan. Maar als gy uit ryen gaat, (alsoo exercitie tot dese cure veel vermagh) leght dit dan daar kout op, den eersten avont na sijn arbeyt, daar onder mēgende het wit van een Ey, dat sal de hitte en het kloppen van de vorige daghs arbeyt wegh nemen, en den hoof sterk en droogh houden; maar als het Paart rust laet het dan ziedend' heet, als geseit, worden opgeleyt.

Maar soo de hoof van naturen brosch of by ongeluk gebroken zy, ofte door het vorige gebrek op gedroogt en verstuikt: om de selve dan grooter en taeyer te maken, en
haa-

haastigh te doen groeyen, soo neemt Verkens-reuzel, Terpentijn en Poejer van Mastik van jeder evenveel, Spek half soo veel als al het voorgaende, dit alles op een sacht vyer gesmolten zijnde, doet dan daar by de Terpentijn, dit alles tot een Salsje onder een gemenght, bewaart tot u gebruyk.

Met dese Salf wilt twee a drie maal 's daaghs de kruyn van 't Paarts hoeven dicht aan 't hayr smeeren als men het hoof eysen op set, en het sal het taey en breet uit doen groeyen.

Voor alle zeer en uytwas, op de Kruyn der Hoeven.

NEemt eerst Seep en Sout van elks evenveel, mengt dit onder een tot een deeg: hebbende dan den uytwas afgesneden en effen gemaakt, wilt het eerst met Pis en Sout ofte met Bier en Sout betten, en met een doek af droogen, daarom bindende het boven verhaalde (te weten het Seep en Sout) sonder het selve in 24 uren te verbinden; daarmee (soo de wonde groot zy) continuerende drie a vier dagen lang. Alle quaat-aardigheid nu uit gehaalt zijnde (geleijk dit Sout haast doen sal) neemt dan een
le-

lepel vol of twee Traan en met droog Ceruys tot een Salfje gemaakt, legt 's morgens en 's avonts op het zeer, tot dattet genezen is, 't welck haast geschieden sal; alsoo niets soo draa op drooght, en een nieuwe Hoef maakt, gelijk u ondervinding sal leeren.

Voor alle Smerten en Pijnlijkheyt, in de Voeten der Paarden.

DIt gewaar wordende wilt in zijn voorvoeten twee versche Hennen-eyeren aan stukken slaan en verpletteren; en daar over heen leggen een goe quantiteyt Koe-drek; laet hem soo geworden, en in vier uren sal het verdwijnen.

Om een harde Excrescentie ofte uytwas aan eenigh lidt van een Paart te doen vergaan.

NEem een schoon geschraapte Alants-wortel, in een papier gewentelt, en braadtse in een heete kolk met asch, gelijk men een Appel braadt: en slaat dit soo heet als het Paart lijden kan om den uytwas, na dat gyse eerst wel gewreven hebt, en met een a twee maal te verbinden, sal het de selve doen verteren.

Soo men ook 's avonts en 's morgens den uytwas strijkt met Oly van Orego; 't sal de hardigheit doen vergaan.

Aanmerkingen nopende 't gebruik van Corrosiven in de Canker, Fontenellen, &c.

TWeederley Cauterien ofte Corrosiven zijnder; d'eene is actueel, en d'ander is potentiaal. Het eerste geschiedt door Medicamenten die een, (te weren d'actuele Cauterie) scherp bijtende putrefactive en inbrandende kracht hebben.

d'Eerste weert de verrottinge der leden, en stempt het bloet, wel verstaande dat men de zenuwen en ligamenten niet en raakt. De bequaamste instrumenten omme te Cauterizeren ofte te branden zijn van Gout of Sulver; daar aan die van Kooper; maar de slimste, doch meest in 't gebruyck, van Yzer.

Het Potentiale Cauterium bestaat uyt dingen die een scherp-bytende, verrottende en verdoovende ofte uyt-brandende kracht hebben; van de Corrosiven ofte scherp-bytende zijn sommige enkel, andere t' samen gemenght; d'enkele zijn Alluyn, gebrandt of ongebrandt, roode Coral, Mercurius Sublimatus, &c. De t' samen gemenghde zijn Apostel-Salf; Egyptiacum en unguentis Coraceum, &c. Putrefactive Medicamenten zijn, Arsenicum Resalgær, Chrysocolla en Aconitum.

Scherp-bytende Medicijnen zijn sterke loogh, levendige Kalk, Kooperroot, Sterkwater, &c.

Corrosiven zijn slapper dan de putrefactive, en putrefactive slapper dan de Caustica ofte inbrandende.

Cor-

Corrosiven werken op het sacht vleesch, Putrefactive op het harde, en Cauterien breken door de gesonde huydt.

Aldus siet men het gebruyk deser dingen, gy keuntse gebruyken als 't u belieft in de boven-gemelde accidenten.

Hoe men Vliegen van een Paart zal keren.

DIt is een verdrietigh ongemak Soomers voor de Paarden; om dan sulks te weren, neemt *Perficaria*, laet het weeken in klaar loopend' water, maakt het vry sterk van 't kruyd, besprenght het Paart en wascht hem daar me over al; en geen Vliegh sal hem weer aan boort komen.

Dit sal ook klim-op, Wijn ruyt en *Thelygonum* doen.

*Hoe men een witte Star ofie een witte plek
aan 't Voor-Hoofst ofie aan enigh ander deel,
van een Paarts-lijs zal maken.*

NEem twee a drie van de zuurste appelen die gy bekomen keunt, wel door braaden en geschilt zijnde, leghtse soo heet als mooglijk is, tegens het Paarts voor-hoofst, en houtse daar stijf tegen aan tot datse koel worde; probeer dan of het hayr wil afkomen; soo niet, neem dan een ander heete appel, en doet als voren; het hayr nu soo breedt afgekomen zijnde als begeert wort, neem een ander heete appel, en doet als vooren, tot dat
her

72 *De Getrouwe Paarde-Meester.*

het vel in blaaren geheel op loope en also
wel af gaa als het hayr, strijk dan de zeere
plaats twee a driemaal 's daaghs met honigh
en het naaste hayr datter groeyt, sal wit zijn.

*Hoe men het wollen-dek van't Paart zijn Borst-
lappen, droogh-doeken &c. voor de mot
zal bewaren.*

ALs gy uw' Paart in de Weyde laer gaan
neem dan alle het wollen-goet tot de
Paarts lijf behorende, waschise schoon,
drooghtise, hangtise in de Son, stoffise uyt en
veeghtise eerst af; spreydise dan over eenige
stokken wat hoogh van de grondt af, wiltise
dan met de hoeven van Paarden of andere bee-
sten over al beroekt hebbende, netjes op vou-
wen; en tusschen jeder vouw strooyen ge-
droogde eyken-blaaden kleyn gewreven, legt
dan de kleeren wegh in een kist, en gy sul
noit meer van de Mot gequeit worden,
welk seer ongesondt is voor een Paart, en daar
hy een afkeer van heeft.

Andere plegen de Paarde-kleeren aan de
verkeerde kant over al te bestrijken met de
bovenste toppen van Alst, 't welk ook soe-
nige kracht heeft.

Hier me sal men oock allerley Arraas, Ta-
pijten ofte andere behanghselen, nevens
allerley Linnen en wollen-kleeren voor de
konden bewaren.

E Y N D E.